

мечування й праці. <...> Фашисти завдали нашому нещасному народові тяжких ран <...> на майбутнє, і ми довго це відчуватимемо» .

Під час Другої світової війни на економіку нацистської Німеччини працювали мільйони іноземців. Для остарбайтерів було встановлено найгірші умови життя порівняно з іншими примусовими робітниками Європи. Радянські цивільні люди працювали у промисловості, сільському й домашньому господарствах Німеччини та були обмежені у праві щодо пересування; харчування, умови праці й медичного обслуговування були незадовільними та ставили людину на межу виживання. Із самого початку наших співвітчизників розглядали як військовополонених і лише під тиском міністерства озброєнь і боєприпасів прирівняли до цивільних. Остарбайтери не мали права без дозволу покидати трудові табори, знімати принизливий знак «Ост» тощо.

У Райху діяли організації, які намагалися полегшити тяжку долю остарбайтерів. Серед них було Українське національне об'єднання (УНО), яке опікувалося працівниками з Галичини й намагалося поширити свій вплив на них. Німецька влада дозволила УНО тільки проводити концерти бандуристів для українських остарбайтерів. Позитивною для наших співвітчизників була діяльність Власівського руху: саме за сприяння генерала А. Власова остарбайтерів у січні 1945 року прирівняли до робітників із країн Західної Європи.

Незважаючи на погане харчування й недостатню медичну опіку, остарбайтери показали добрі результати роботи в той час, як радянські цивільні працівники знаходили час на дозвілля, яке складалося з читання книжок, газет і навіть іноді – із відвідування кінотеатрів.

Ясногор В.  
НМетАУ

## **ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СТАЛІНГРАДСЬКОЇ БИТВИ (до 70-річчя битви на Волзі)**

Сталінградську битву, яка відбулася з 17.07.1942 по 02.02.1943, пов'язують із початком корінного перелому у Великій Вітчизняній і Другій світовій війнах. Воєнні історики поділяють цей період на такі етапи: облога Сталінграда, бойові дії в місті та контрнаступ Червоної Армії.

Захоплення цього міста Гітлерові було важливим як економічно (бо послабляв економіку СРСР, зменшував постачання Червоної Армії), так і політично (з погляду пропаганди й ідеології): адже місто названо прізвиськом Сталіна.

У Сталінградській битві брали участь війська Сталінградського, Південно-Східного й Донського фронтів, очолювані прославленими полководцями Червоної Армії: Маршалом Радянського Союзу С. К. Тимошенком, генерал-лейтенантом В. М. Гордовим, генерал-полковником А. І. Єрьоменком, генерал-лейтенантами К. К. Рокоссовським і М. Ф. Ватутіним. Фашистськими військами командував генерал-фельдмаршал Ф. Паулюс.

Як відомо, під Сталінградом розгромлено 22 німецькі дивізії (330 тис. чол.). Залишки 6-ої німецько-фашистської армії на чолі з Паулюсом здалися в полон (91 тис. чол.) Для Червоної Армії ця перемога була пов'язана зі значними втратами (близько 600 000 тис. чол., майже півтори тис. танків).

У чому ж полягає історичне значення цієї битви? По-перше, битва принесла нам перемогу, вона зломилася в німців дух воєнної непереможної машини. По-друге, це безцінний досвід, набутий радянськими військами. За час цієї битви фашисти зазнали величезних утрат, які, за підрахунками фахівців, становлять близько 1,5 млн. осіб, або чверть від усього складу німецької армії, що воювала на радянсько-німецькому фронті. По-третє, це дало змогу нашій Червоній Армії перехопити стратегічну ініціативу у війні. По-четверте, розгром німецько-фашистських військ під Сталінградом мав велике міжнародне значення (остаточно знівельовано міжнародний престиж Німеччини). Сталінградська перемога мала великий морально-політичний вплив на учасників антифашистської боротьби, дала поштовх руху Опору в країнах Європи та Азії. Поразка великого стратегічного угруповання противника – серйозний удар по всьому блоку фашистських держав. Із гітлерівської коаліції вийшла Італія, почалися внутрішньополітичні кризи в Угорщині, Румунії та інших країнах-сателітах гітлерівської Німеччини. Японія була змушена відмовитися від планів активних дій проти Радянського Союзу. Серед правлячих кіл Туреччини посилювалося прагнення зберегти нейтралітет.

Перемогу у Сталінградській битві вдалося здобути завдяки об'єднанню зусиль усіх народів СРСР, потужній економічній базі, безмежній стійкості бійців і командирів та їх високій бойовій майстерності. Серед Героїв Радянського Союзу, удостоєних цього звання за Сталінград, є представники десяти національностей, а серед захисників легендарного Будинку Павлова – дев'яти національностей. Батьківщина гідно відзначила подвиг наших військ у цій битві. Десятки тисяч воїнів відзначено державними нагородами, а 112 бійців і командирів стали Героями Радянського Союзу. У кінці 1942 р. Президія Верховної Ради СРСР заснувала медаль «За оборону Сталінграда», якою нагородили близько 700 000 учасників великої битви. На честь захисників Сталінграда на Мамаєвому кургані споруджено величний пам'ятник-ансамбль. І нині Державний музей-панорама «Сталінградська битва» є найбільш відвідуваним у Волгограді.

Отже, Сталінградська битва – зразок мужності радянських людей у боротьбі з німецько-фашистськими загарбниками, приклад непорушності інтернаціональної дружби радянських республік у тяжке воєнне лихоліття. Ця битва стала важливою віхою в порятунку людства від фашистської чуми.

Шкабко С.

КНУ ім. Тараса Шевченка

## **ОПОЗИЦІЙНИЙ РУХ В УКРАЇНІ У II ПОЛОВИНІ 1970-х – НА ПОЧАТКУ 1990-х рр.**

Нові суспільно-політичні умови, що склалися після здобуття Україною незалежності 1991 року, характеризуються переглядом багатьох концептуальних положень радянської історіографії разом з активним науковим пошуком історичної правди. Щоб він здійснювався активно й ефективно, потрібні нові праці, покликані вивести історичну думку на новий рівень розвитку. Ці дослідження дадуть змогу звернутися до розгляду заборонених або раніше закритих тем, до створення об'єктивних, науково обґрунтованих праць. Одним із пріоритетних напрямків сучасної історичної науки є вивчення проблем державного відродження українського народу. У зв'язку із цим актуальною є тема опозиційного руху в